

VLAAMSE GEMEENSCHAP

MINISTERIE VAN ONDERWIJS

DEELTIJDS KUNSTONDERWIJS

STUDIERICHTING MUZIEK

MINIMUMLEERPLAN

ALGEMENE MUZIEKTHEORIE EN MUZIEKTHEORIE

juli 1990

MINIMUMLEERPLAN

ALGEMENE MUZIEKTHEORIE EN MUZIEKTHEORIE

TEN GELEIDE

De muziektheoretische opleiding heeft de grondige kennismaking met de wereld van de meerstemmigheid tot doel. Ze vertrekt vanuit de waarneming, gevolgd door de analyse van harmonische en contrapuntische verschijnselen binnen hun muzikale context. De aldus opgedane ervaring en inzicht zijn de voedingsbodem voor de ontwikkeling van de schrijfvaardigheid.

Het nut van de muziektheoretische vorming ligt op verschillende, elkaar rakende vlakken:

- meerstemmig leren horen;
- ontwikkeling van het harmonisch voorstellingsvermogen;
- verrijking van de muzikale beleving als uitvoerder en luisteraar;
- aansporing tot schrijfvaardigheid en creativiteit o.m. door opdrachten die aansluiten bij de persoonlijke belangstellings sfeer van de leerling.

De doelstelling is dus niet beperkt tot het verwerven van één bepaalde schrijftechniek. In de eerste plaats wordt een theoretische en muzikaal-gefundeerde inleiding op de verschillende aspecten en toepassingsmogelijkheden van de meerstemmigheid beoogd.

De evaluaties toetsen dan ook het auditief en analytisch vermogen samen met de schrijfvaardigheid.

ALGEMENE MUZIEKTHEORIE / MIDDELBARE GRAAD

A. DOELSTELLINGEN

1. Auditieve en theoretische ontleding van harmonie en contrapunt:

- akkoorden, cadenzen, modulaties, harmonische processen
- melodiebouw, zinsbouw, lineariteit
- toepassingen eigen aan bepaalde stijlperiodes, componisten, genres

2. Historisch-stilistisch inzicht

3. Schriftelijke realisaties

4. Stimuleren van creativiteit door:

- het uitwerken van harmonische en contrapuntische opdrachten
- instrumentale en vocale toepassingen met inbegrip van begeleiding en koorstijl

B. LEERINHOUD

EERSTE JAAR

auditief,
analytisch,
schriftelijk:

Inleiding in de wereld van de meerstemmigheid

Het kwintakkoord op I (tonica)

- verschijningsvormen
- akkoordliggingen, nauw en wijd
- verdubbelingen
- stemomvang, tessituur

het kwintakkoord op V (dominant)

- relatie tussen I en V (rust - spanning)
- de dominant als tegenpool van de tonica in de melodievorming
- harmoniewisseling in relatie tot metrum en ritme
- de leidtoon als spanningselement

Het kwintakkoord op IV (subdominant)

- het akkoord van IV in relatie tot I en V

Cadenzen

- analyse van voorbeelden
- studie van verschillende cadenzen
- authentieke, plagale en halve cadens

Modulaties

- modulatie naar bovenkwint en onderkwint
- rol van de cadens bij modulatie

Eenvoudige versieringen

- wisselnoot
- doorgangsnoot
- vertraging
- anticipatie

Het kwart-sextakkoord op V

- de rol van het kwart-sextakkoord in de cadens

Toepassingen

- akkoorden plaatsen onder melodieën uit de literatuur (thema's, volksliederen, populaire muziek enz...)
- aanpassingen aan vocale en instrumentale praktijk
- realisaties met modulaties in melodiefragmenten uit de literatuur

TWEEDE JAAR

auditief,
analytisch,
schriftelijk:

De akkoorden op VI, II, III, VII

- rol in de harmonisatie ter vervanging van de hoofdakkoorden
- inhoud en betekenis

de VI° graad

- VI als vervanging of uitbreiding van I en als vervanging van IV
- grondnoot- en tertsverdubbeling
- de bedrieglijke cadens

de II° graad

- II als vervanging van IV
- het belang in de cadensvorming

de III° graad

- III als vervanging of uitbreiding van V
- III als akkoord tussen I en IV
- modale wendingen

de VII° graad

- VII als vervanging van V

Sequensen

- motivische werking van de sequens
- modulerende en niet-modulerende sequens
- dynamisch effect van de sequens

Versieringen

- appoggiatuur
- afspringende noot

DERDE JAAR

auditief
analytisch,
schriftelijk:

Het sextakkoord

- sextakkoorden van I, IV, V
- sextakkoorden van II, VII
- Napolitaans sextakkoord
- opeenvolgende sextakkoorden

Het kwart-sextakkoord

- doorgangskwart-sextakkoord
- figuratie
- basisfiguren met de kwart-sextligging in de begeleiding: arpeggio en wisselbas

Tussendominanten en wisseldominanten

C. EVALUATIE

1. Gehoortvorming:
 - a) herkennen van akkoorden, cadenzen en modulaties
 - b) controle op het innerlijk voorstellingsvermogen
 - c) harmonisch dictee
2. Analyse: harmonische analyse van voorbeelden uit de literatuur
3. Schriftuur: harmoniseren van een ongefigureerde sopraan, van een eenvoudig gefigureerde melodie en van een onbecijferde bas

MUZIEKTHEORIE / HOGERE GRAAD

A. DOELSTELLINGEN

1. Auditieve en theoretische ontleding van harmonie en contrapunt:

- akkoorden, cadenzen, modulaties, harmonische processen
- melodiebouw, zinsbouw, lineariteit, polyfonie
- toepassingen eigen aan bepaalde stijlperiodes, componisten, genres

2. Historisch-stilistisch inzicht

3. Schriftelijke harmonische en contrapuntische realisaties

4. Stimuleren van creativiteit door:

- het uitwerken van harmonische en contrapuntische opdrachten
- instrumentale en vocale toepassingen met inbegrip van begeleiding en koorstijl

B. LEERINHOUD

EERSTE JAAR

auditief,
analytisch,
schriftelijk:

Het dominant-septiemakkoord op V in grondligging

- functionele werking van het dominant-septiemakkoord
- verschijningsvormen en oplossingen
- cadenswerking

Het dominant-septiemakkoord in omkering

- verschijningsvormen:
 - . wisselakkoord
 - . doorgangsakkoord
- vergelijking met VII
- versierde oplossingsmogelijkheden van de septiem

De pedaalnoot

- tonica- en dominantpedaal

Het dominant-septiemakkoord op II, IV

- wisseldominant: II
- subdominant in mineur

Vertragingen in alle stemmen

- verdubbelingsproblematiek
- oplossingsmogelijkheden

Pianostijl

- begeleidingstechnieken:
 - . blokkoordstijl
 - . springbas
 - . Albertijnse bas

Elementaire contrapuntische technieken

- auditieve en analytische toepassingen

TWEEDE JAAR

auditief,
analytisch,
schriftelijk:

Septiemakkoorden op II, VI, III, I, IV

- cycli van septiemakkoorden
- cadentiële rol

Contrapuntische technieken

- schriftelijk:
 - . tweestemmig: vrije imitatie en vrij contrapunt

DERDE JAAR

auditief,
analytisch,
schriftelijk:

Het septiemakkoord op VII en het dominant-none-akkoord

Contrapunt

- auditief en analytisch: polyfone vormen
- schriftelijk:
 - . tweestemmig: strenge imitatie en streng contrapunt

C. EVALUATIE

1. **Gehoortvorming:**
 - a) herkennen van akkoorden en van harmonische en contrapuntische stijlen
 - b) controle op het innerlijk voorstellingsvermogen
 - c) harmonisch en polyfoon dictee

2. **Analyse:** harmonisch-structurele analyse

3. **Schriftuur:**
 - harmonisatie van een melodie en van een bas
 - harmonisatie met eenvoudige figuratie voor koor en/of instrumentaal ensemble
 - een contrapuntische oefening
 - een praktische oefening m.b.t. het reduceren en/of bewerken van een partituur

D. TOELICHTINGEN EN AANBEVELINGEN

Het notenbeeld in de schriftuur

Het is sterk aan te bevelen de leerling in verschillende metra te laten schrijven. Altijd in dezelfde maatsoort schrijven en met dezelfde notenwaarden werkt slechts afstompend en leidt vlug tot mechanisch werken. Het houdt bovendien het gevaar in van een te grote theoretische abstractie waardoor de voeling met de muziek verloren gaat. Het gebruik van een gevarieerd aanbod van symbolen zal resulteren in een "muzikaler" notenbeeld.

Becijfering

Theoretisch gezien komt het muziekonderwijs in België voort uit het Franse systeem. De harmonie werd becijferd volgens de intervallen boven een basnoot. In de loop van de laatste decennia heeft de invloed uit Duitsland zich laten gelden waar de becijfering gebeurt t.o.v. de grondnoot. De sext- en kwart-sextakkoorden worden hier gezien als omkeringen van een grondligging. Hetzelfde geldt voor de septiem-akkoorden.

Deze laatste benadering bevordert in sterke mate het inzicht in het verloop van de akkoord-verbindingen. Ook het functioneel aspect van de akkoorden wordt hierdoor duidelijker.

De meeste leraars in de conservatoria hebben reeds geopteerd voor dit grondnootstelsel, en het is dan ook aan te raden dat in het kunstsecundair onderwijs voor dezelfde werkwijze gekozen wordt.

Analyse

Analyse is een volwaardig onderdeel van de leerstof. De wisselwerking tussen analyse en technisch-theoretische vorming is vruchtbaar voor de leerling. Ze moet dan ook geleidelijk opgebouwd worden, vertrekkend van de grote lijnen naar het detail.

Zowel melodie als harmonie, ritme en vorm worden bestudeerd. De harmonieleerstof wordt geïllustreerd met korte analysefragmenten.

Omdat het moeilijk is voorbeelden te vinden met alleen grondakkoorden, is het evident dat de leerling reeds van bij het begin in contact komt met omkeringen van drieklanken, nog voor hij hiermee in de schriftuur te maken krijgt. Dit geldt vanzelfsprekend ook voor andere aspecten zoals septiemen en versieringen.

Het is aan de leraar om verantwoorde voorbeelden te zoeken die zo dicht mogelijk aanleunen bij de te onderwijzen leerstof. Het aanwenden van analyse-fragmenten betekent een verlevendiging van de leerstof en het draagt ertoe bij dat het behandelde onderwerp beter begrepen wordt in zijn muzikale context.

Het spreekt vanzelf dat analyse niet alleen visueel maar in gelijkberechtigde mate ook auditief behandeld moet worden.

Cadenzen (eerste jaar AMT)

D.m.v. voorbeelden uit de literatuur kan bereikt worden dat de leerlingen een muzikaal bewuster gebruik maken van de verschillende cadensvormen. Welk effect heeft een bepaalde cadens in het geheel van de zinsstructuur? Wat is de bedoeling van de componist qua vorm en expressie?

De leerling kan zelf zinsstructuren vinden in vrije oefeningen, zonder opgave van bas of sopraan, met de bedoeling een gefundeerd inzicht te verwerven in de cadenskeuze.

Modale wendingen (tweede jaar A.M.T.)

Bedoeld wordt het gebruik van de parallelakkoorden van I, IV, V met name VI, II, III in majeur, ook wel eens "de mineurzone in majeur" genoemd. Zulke wendingen doen denken aan de antieke vorm van de kleine tertstoonladder, vandaar de term "modaal".

Omgekeerd heeft men ook de majeurzone in mineur, waarbij de derde graad als tijdelijk tooncentrum kan fungeren binnen het geheel van de kleine tertstoonnaard (relatie van VI en VII natuurlijk tot III).

De leraar bepaalt uiteraard zelf hoe diepgaand hij in deze materie wil en kan doordringen, rekening houdend met de individuele begaafdheid van de leerling.

Basisfiguren met kwart-sextligging in de begeleiding (derde jaar AMT)

a) Arpeggio-bas:

Het toevallig aansnijden van de kwart-sextligging door het bespelen van alle akkoordnoten in de bas, meestal op een licht tijdsdeel.

b) Wisselbas:

Typische begeleidingsvorm voor marsen en walsen waarbij in de bas de grondnoot steeds met de kwint wisselt om een begeleidingseffect met een grote stuwingskracht te bekomen.

Aanpassingen aan de vocale en instrumentale praktijk

Bedoeld worden toepassingen die rechtstreeks verband houden met de door de leerling(en) beoefende specialiteit(en). De leraar kan vrij bepalen op welke wijze vorm gegeven wordt aan zulke toepassingen.

Allerlei mogelijkheden bieden zich aan:

- solo-instrument of -stem met begeleiding;
- piano solo;
- orgel;
- gitaar;
- koperensemble;
- blokfluitensemble;
- enz.

Deze rubriek doet uiteraard beroep op de fantasie van leraar en leerling en leunt aan bij de concrete mogelijkheden binnen de klas. De directe auditieve ervaring staat hier centraal.

Het gebruik van drie notenbalken

Het betreft hier het schrijven van melodieën met harmonische begeleiding met de melodie op de bovenste notenbalk en de begeleiding op de twee onderste.

De begeleiding steunt op de geziene harmonieleerstof. Voor wat de melodie betreft kan men beginnen bij het gebruik van enkel akkoordnoten (zie voorbeeld). Geleidelijk aan worden in de melodie versieringsnoten geïntegreerd.

In een meer gevorderd stadium wordt de vorm behandeld bv. door het schrijven van perioden. Het spreekt vanzelf dat de leerling dan reeds over de mogelijkheid moet beschikken om een bewuste keuze te maken uit akkoordopeenvolgingen en cadensen. Ook het ritmisch aspect moet op een deskundige manier begeleid worden.

Door deze werkwijze worden creatieve toepassingen gestimuleerd. Schrijven voor een solo-instrument of zangstem met piano-begeleiding, en daaraan gekoppeld uitvoeringen in de klas, is boeiend voor de leerling en het maakt de leerstof levendig. Het dient tevens als voorbereiding op het uitwerken in een later stadium van instrumentale en koorbezettingen. Aangezien dit reeds in de richting van compositorische toepassingen gaat, zal het niveau afhangen van de creatieve capaciteiten van de leerling.